

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертаційного дослідження

Мостової Тетяни Олександрівни

на тему: **«Психологічні умови подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти»**, що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена сучасними викликами, пов'язаними із такими соціальними змінами, як: 1) реформування освіти, а саме запровадження нових освітніх та професійних стандартів, реалізація Концепції «Нова українська школа»; 2) впровадження дистанційної форми навчання у зв'язку з пандемією COVID-19; 3) повномасштабне вторгнення рф. Це стало потужним зовнішнім чинником виникнення багатьох негативних особистісно-професійних явищ у вчителів, у тому числі - професійної фрустрованості вчителів початкових класів. Під дією довготривалих, інтенсивних фрустраторів, психологічне навантаження на вчителів початкової школи значно зростає, що детермінує підвищення рівня професійної фрустрованості. Подолання професійної фрустрованості вимагає формування певних психологічних умов, які сприятимуть усвідомленню вчителями особливостей власної професійної Я-концепції, підвищать рівень мотивації до розвитку навичок професійної саморегуляції та рефлексії, підтримуватимуть високий рівень адаптації до нових вимог професійної діяльності. Відповідно, наукове обґрунтування психологічних умов подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи, на сьогоднішній день, є актуальною потребою.

У тексті дисертації вдало поєднано теоретичне обґрунтування та емпірична перевірка представлених наукових положень, які авторка винесла на захист. Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження окреслені чітко,

методики дослідження підібрані з урахуванням їх валідності та надійності, матеріал викладено логічно та послідовно. Мету дослідження сформульовано як теоретичне обґрунтування, емпіричне визначення та експериментальна перевірка психологічних умов подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти.

Припущення дисертаційної роботи викликає зацікавленість та свідчить про розуміння Т.О. Мостової сфери дослідження та її предметної області. Згідно із гіпотезою дослідження, ефективність подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти, залежить від сукупності психологічних умов, які детально обґрунтовано у дисертаційній роботі.

Наукова новизна не викликає сумніву. За результатами здійсненого аналізу наукових праць, присвячених питанням профілактики та корекції негативних психоемоційних станів педагогів, теоретично визначено такі психологічні умови подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти: 1) усвідомленість педагогами сутності професійної фрустрованості, методів її самодіагностики, успішної профілактики та корекції; 2) гармонізація професійної Я-концепції фахівців, що забезпечує балансування новітніх вимог до професійної діяльності та професійного розвитку вчителів і їх системи уявлень про себе; 3) розвиток механізмів професійної саморегуляції, що полягає у здатності усвідомлювати, контролювати та регулювати власні фізичні, емоційні, когнітивні та поведінкові реакції на різних етапах фрустраційного процесу; 4) активізація професійної рефлексії, що забезпечує осмислення вчителем своєї професійної діяльності, ресурсів та професійного розвитку.

Розроблено та запропоновано поняття «професійна фрустрованість особистості», що визначається відносно тривалим психологічним станом фахівця, який виникає під впливом інтенсивних, довготривалих, комплексних зовнішніх і внутрішніх фрустраторів та проявляється на фізичному,

емоційному, когнітивному, поведінковому та ціннісному рівнях функціонування особистості. Запропоновано поняття «професійна фрустрованість вчителя початкової школи», що розуміється складним психологічним станом, який виникає внаслідок інтенсивної, довготривалої, комплексної дії професійних фрустраторів, виявляється на фізичному, емоційному, когнітивному, поведінковому та ціннісному рівнях функціонування особистості та може мати деструктивний вплив на педагогічну діяльність і професійний розвиток особистості.

Дисертанткою вперше визначено, що: 1) саме підвищена суб'єктивна значущість професійної діяльності для вчителів початкової школи є вагомим чинником вираженого фрустраційного реагування на труднощі в процесі адаптації до нових умов професійної діяльності; 2) психологічна напруга, зумовлена новими вимогами до професійної діяльності вчителів початкової школи призводить до інтропунітивних реакцій – пошуку причин професійних невдач передусім у своїй особистості (ригідності, нездатності до ефективного професійного саморозвитку та ін.), власній професійній компетентності; 3) виявлена негативна кореляційна залежність між педагогічним стажем та професійною фрустрованістю педагогів: професійний досвід учителів не є чинником, що сприяє адаптації до нових вимог професійної діяльності, не провокує ані негативні, ані позитивні тенденції їх професійної фрустрованості; 4) учителі в умовах реформування освіти, з одного боку, проявляють екстрапунітивні реакції, усвідомлюючи джерело проблем у професійному середовищі, нових умовах професійної діяльності, з іншого, – прагнуть економити свої емоції, віднайти баланс в емоційній сфері, що і провокує редукування емоційних проявів; 5) професійна фрустрованість учителів початкової школи виявляється у раціоналізації – запереченні новизни професійних вимог порівняно із традиційними вимогами (як захисний механізм) та детермінує амбівалентне та/або негативне ставлення до реформування освіти попри загальне усвідомлення необхідності змін в

освітньому процесі; 6) виявлена пряма кореляційна залежність між порушеннями психоемоційного стану вчителів та підвищенням їх професійного навантаження у процесі реформування освіти; 7) виявлена пряма кореляційна залежність між успішністю в професійній діяльності вчителів початкової школи та їх задоволенням життям, станом спокою, рівноваги, позитивного емоційного функціонування; 8) наявна виражена потреба вчителів початкової школи у психологічному супроводі в умовах реформування освіти, з одного боку, та тенденція до відмови від професійної підтримки, допомоги як їх захисна реакція на фрустраційну ситуацію.

Результати емпіричного дослідження засвідчили про такі суттєві психологічні труднощі реалізації освітніх реформ у початковій школі: 1) неможливість прямого перенесення вчителями наявних знань і вмінь із минулого на актуальну ситуацію, адже нові вимоги детермінують необхідність зміни професійної Я-Концепції, стилю педагогічної діяльності, а не використання готових шаблонів; 2) поєднання протилежних тенденцій у ставленні вчителів до освітніх реформ, що сприймається одночасно і як джерело напруги, стресу, надмірного навантаження, і як можливість проявити свою професійну компетентність; 3) наявність емоційного опору педагогів до змін, прагнення працювати традиційно; 4) надмірна індивідуалізованість сприйняття освітніх реформи; 5) надмірна загальна втомлюваність вчителів від освітніх реформ, що відбуваються інтенсивно протягом тривалого часу.

Базуючись на результатах теоретичного та емпіричного дослідження професійної фрустрованості вчителів початкової школи, розроблено та обґрунтовано структурну модель психологічних умов її подолання у контексті післядипломної педагогічної освіти на засадах системного, синергетичного, особистісного, діяльнісного, середовищного, генетичного та контекстного підходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні Програми подолання професійної фрустрованості вчителів

початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти, яка складається з спеціально організованих форм та методів, а саме: 1) навчально-тематичного тренінгу «Стратегії та тактики подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти», тривалістю 60 годин (45 годин аудиторних занять та 15 годин самостійної роботи); 2) дистанційного тренінгу «Фрустраційна толерантність VS Професійна фрустрованість вчителя початкової школи: ресурси психоемоційного благополуччя», програма якого складалась з 8 годин вебінарів; 3) науково-методичних семінарів з підготовки практичних психологів для здійснення ними психологічного супроводу професійної діяльності та професійного розвитку вчителів в процесі реформування освіти - «Психологічний супровід професійної діяльності вчителя в умовах НУШ», «Профілактика та корекція професійної фрустрованості вчителів: дієві інструменти та успішні практики», що були проведені на базі Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; 4) організовано постійну роботу професійних спільнот для вчителів як в очному форматі, так і на дистанційних платформах з метою своєчасної психологічної підтримки.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес підвищення кваліфікації вчителів початкової школи таких інститутів післядипломної педагогічної освіти як: Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (довідка № від 12.09.2023); Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка №02-01/656 від 24.08.2023); Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 178/04 від 14.08.2023); Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка №01-23/168 від 01.08.2023); Мелітопольського

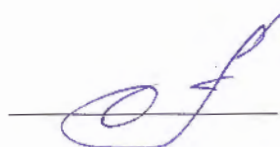
державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-15/324 від 07.08.2023).

Кількість публікацій Т.О. Мостової відповідає вимогам. Основні положення й висновки дисертаційної роботи висвітлено у 8 наукових працях, у тому числі 5 статей у фахових виданнях України, внесених до міжнародних науково-метричних баз даних та 3 – у зарубіжних виданнях; 2 розділи у колективних монографіях.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Т.О. Мостової «Психологічні умови подолання професійної фрустрованості вчителів початкової школи в процесі реформування освіти» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведеного дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України No 44 від 12 січня 2022 року.

Головуючий на засіданні кафедри:

Завідувач кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент

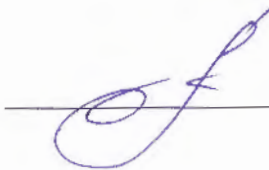
Н.О. Губа

Член експертної групи:
Професор кафедри психології,
доктор психологічних наук

Н.Ф. Шевченко

Член експертної групи:
Доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук

Н.О. Губа

« 5 » 11 2024р.